

Александра Д. Ракић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

ПАДЕЖИ И ПРЕДЛОШКО-ПАДЕЖНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ СА СПАЦИЈАЛНИМ ЗНАЧЕЊЕМ У *РОМАНУ О ТРОЈИ*²

Предмет рада јесте анализа синтаксичко-семантичких карактеристика падежних конструкција за исказивање спацијалног значења у *Роману о Троји*, са циљем да се утврди инвентар и фреквентност одређених конструкција. У истраживању је коришћен текст романа који потиче из једног ћирилског рукописа Софијске народне библиотеке (бр. 381, Зборник 771), а објављен је од стране Алана Рингхајма (1951). На основу спроведене анализе може се закључити да се спацијалност у Роману о Троји исказује готово истим конструкцијама као и у другим текстовима нижега стила српскословенског језика. Наш корпус показује две битне промене у падежном систему у историји српског језика: смењивање беспредлошких падежних конструкцијама предлошко-падежним конструкцијама и тежњу ка аналитизацији.

Кључне речи: старосрпски језик, синтакса, падежи, предлошко-падежне конструкције, спацијалност, Роман о Троји

1. УВОД

Српску средњовековну писменост одликовала је диглосија, под којом се подразумева функционално разграничена употреба српскословенског и српског народног језика. Притом су текстови везани за сферу сакралног писани српскословенским језиком, а текстови везани за сферу профаног српским народним језиком (Курешевић 2007: 429–430). *Роман о Троји* према својој тематици, која се тиче виших друштвених слојева, али и према начину обраде представља неку врсту средњовековне белетристике, па према томе припада деветој рубрици Толстојеве пирамиде (Толстој 2004: 153). Дела овога типа писана су таквим стилем српскословенског језика, који се не одликује тешким и неразумљивим обртима карактеристичним за језик сакралних текстова, већ је његова норма флексибилнија за продор црта из народног језика (Курешевић 2007: 440–441). Према томе, може се рећи да је средњовековна белетри-

1 aleksandra.rakic@filum.kg.ac.rs

2 Рад је написан у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

стика представља жанр писан српскословенским језиком нижег функционалног стила³, што подразумева да се у њему могу срести „традиционални књижевнојезички обрасци преплетени обрасцима карактеристичним за говорни језик или усмену књижевну традицију” (Курешевић 2016: 161–162). За разлику од синтаксичких грецизама, тј. црта које се углавном везују за сферу хипотаксе и домен инфинитивних и партиципских конструкција, проста реченица и предлошко-падежни систем романа изворно су словенски, па самим тим представљају спону између књижевног језичког идиома и народног језика (Драгин 2009: 7–8).

Роман о Троји сачуван је у две верзије, краћој и дужој. Краћа верзија налази се у ћирилском рукопису и преведена је са грчког, док је дужа верзија сачувана и у ћирилским рукописима (*Прича о краљевима*) и у глагољским рукописима (*Румунац шројски*). Италијанизми у тексту сведоче о његовом италијанском пореклу, а сматра се да је преведен негде на српском залеђу. Најстарији сачуван словенски рукопис овога романа датира из тридесетих година XIV века, па се претпоставља да је код нас преведен крајем XIII или почетком XIV века (Павловић 1986: 14; Маринковић 1986а: 23; Маринковић 2007: 353–354). За потребе овога истраживања коришћен је текст романа објављен од стране Алана Рингхајма⁴ (1951: 35–75). Текст потиче из једног ћирилског рукописа Софијске народне библиотеке (бр. 381, Зборник 771), а писан је српском редакцијом крајем XV века (Рингхајм 1951: 15). Језичке особине ове редакције, пре свега на нивоу фонетике, али и разне асимилацијске промене код префикса и предлога, потом италијанизми у синтакси указују да је редактор текста припадао српској канцеларији у Дубровнику, упркос индицијама да је *Роман о Троји* настао на рашком тлу (Маринковић 1986б: 232–235).

Предмет овога рада јесте анализа предлошко-падежних конструкција за исказивање специјалности са циљем да се, пре свега, утврди инвентар и фреквентност средстава за исказивање овога значења у *Роману о Троји*. Регистар забележених конструкција треба да покаже да ли је синтакса *Романа о Троји* ближа источној или западној канцеларији. Полазећи од претпоставке да предлошко-падежни систем романа представља спону између књижевног и народног језика (Драгин 2009: 7–8), циљ анализе је да покаже да ли синтакса *Романа о Троји* показује већу отвореност за уплив елемената говорног језика у односу на пословно-правна акта, што би указало на одређене жанровске разлике.

3 У оквиру овога жанра ситуација је науједначена, језик књижевности укључује и књижевни и народни језик. Овакво стање илуструје и поређење реализације ова два језичка типа у оквиру истог поджанра белетристике. Иако *Александрида* и *Роман о Троји* припадају типу витешког романа, *Александрида* је писана српскословенским језиком са упливом народног говора писара, а *Роман о Троји* народним језиком са ретким елементима српскословенског језика (Грковић Мејџор 2007б: 449–450).

4 Приликом навођења примера, надређена слова спуштана су на позицију где се очекују, што је назначено усправним цртама.

2. О КАТЕГОРИЈИ СПАЦИЈАЛНОСТИ

Односи у простору пројектују се као релација са три примарна елемента: локализатором, објектом локализације и оријентиром (Пипер 1997: 21–22). Предлошко-падежне конструкције са спацијалним значењем представљају најразвијенији систем језичких средстава којима се ово значење може исказати. У основи синтаксичко-семантичког система који сачињавају предлошко-падежне конструкције са спацијалним значењем налазе се два семантичка критеријума: тип динамичког аспекта просторног односа и тип статичког аспекта просторног односа. Динамички аспект просторног односа реализује се у значењима директивности или индирективности (локативности). Директивност се може остварити као општа директивност (перлативност) или посебна директивност (аблативност, адлативност). Статички аспект просторног односа реализује као непосредна локализованост (интралокализованост) и посредна локализованост (екстралокализованост). Под непосредном локализованошћу подразумева се локализованост унутрашњошћу локализатора или локализованост површином локализатора, док се под посредном локализованошћу подразумева да се објекат локализације налази изван оквира локализатора (Пипер и др. 2005: 725–741).

У српском језику значење спацијалности може се исказати свим зависним падежима. М. Ивић (1957–1958: 142–143) све зависне падеже дели на падеже контакта (акузатив, датив и локтив) и падеже конекције (генитив и инструментал), с тим што се однос контакта може граматички исказати генитивом ако се радња изрази као медијална.

3. АНАЛИЗА КОРПУСА

3.1. Спацијални генитив.⁵ Под спацијалним генитивом подразумева се генитив у функцији спацијалног детерминатора (Пипер и др. 2005: 146). Спацијалним генитивом обележава се одмеравање простора, и то: одмеравање места радње према неком познатом објекту, одмеравање заузетог положаја у границама познатог места, одмеравање почетне или завршне границе кретања (Ивић 1957–1958: 144). Конструкције са генитивом могу имати директивно или недирективно значење „у зависности од предлога и лексичког састава конструкције и њеног окружења” (Пипер и др. 2005: 726). У нашем корпусу непосредна просторна локализација реализује се у генитивним конструкцијама са предлогом

5 Код Б. Савић (2007: 818–824) спацијални генитив јавља се у комбинацији са предлозима до, изъ, извънь, отъ, около, с и оу. Код Павловића у сфери индирективности спацијални генитив јавља се са предлозима оуноутрь (инклузивна спацијалност), (из)вънь, выше, ниже, конь, порядъ, оу, близъ, около (ексклузивна спацијалност) (2006: 25–26), у сфери аблативности са предлозима изъ, съ, отъ и спорадично оу и конь (2006: 58), у сфери перлативности са предлозима прѣко (инклузивна спацијалност), конь, порядъ, выше, ниже, оврѣхъ (ексклузивна спацијалност) (2006: 70), а у сфери адлативности са предлозима вънь, до и оу (2006: 89).

посрѣд, док се посредна просторна локализација реализује у два вида: као неодређена посредна просторна локализација (у генитивним конструкцијама са предлозима конь, пологъ, ѿколо) и као одређена посредна просторна локализација (у генитивним конструкцијама са предлозима поврѣх и испод). Генитивним конструкцијама у нашем корпусу исказује се и аблативност (конструкције са предлозима нзъ, съ и отъ) и адлативност (конструкције са предлогом до и прѣма).

посрѣд + **генитив**. Предлог посрѣд указује да се објекат локализације смешта у средиште локализатора: н повеже ѿставивши ѧкша Тѣльмонѧка посрѣд|а| боа. (49); н запове|д|ѣ) аргочынскимъ оубово|м| състи посрѣд|а| ста|н|#а) своего (66).

конь + **генитив**⁶. Предлог конь указује на реализацију неусмерене радње „у близини оријентира без пецизирања нивоа” (Павловић 2006: 50). У нашем корпусу забележене су две генитивне конструкције са овим предлогом: вѣше|а| бо нашъ|а| мног|о) зла|т|а) конь неѧа. (37); н посадѧ га на едно|м| столѣ коно себѣ н конь своѣ ц|а)р|н)це. (43). У првом примеру значење спацијалности комбинује се са значењем посесивности⁷, док је у другом примеру исказано значење неодређене посредне просторне локализације, при чему је објекат локализације у непосредној близини локализатора.

пологъ + **генитив**. Предлогом пологъ указује се да је место локализације спољашњост локализатора. Има исто значење као и предлог *юкрай* (Даничић 1858: 274), односно „blizu, kod, pokraj, uz” (РЈАЗУ 1930: 581). Овај предлог дозвољава и динамичан и статичан глагол. У нашем корпусу забележен је само један пример спацијалног генитива са предлогом пологъ: Н хотѣше Къшан|д|ра г|о)|сп|о)га пологъ рѣке Шнморншеке (41).

ѿкол|а|#о) + **генитив**. Предлог ѿкол|а|#о) указује да се да је место локализације „спољашњост локализатора која је у контакту са свим странама локализатора” (Пипер и др. 2005: 149). У нашем корпусу забележен је један пример ове конструкције: н мѣ|ч|ници гла|в|#а)ми разбнше цкло ѿкол|а|о) себе (72).

поврѣх|а| + **генитив**. Предлог поврѣх|а| показује да је место локализације горња спољашња страна локализатора. У нашем корпусу генитивне конструкције са овим предлогом комбинују се са глаголом оудрнн: н оудрн га поврѣх|а| главе (54); ѧ се оурнкшн|ш| прѣте|а|#е) прѣ|д|а| Тер|ж|нтеша короугвенника н оудрн га поврѣх|а| главѣ (54). Функцију локализатора има именица глава.

испод|а| + **генитив**. Генитивом са предлогом испод|а| показује се да је место локализације доња спољашња страна локализатора. У нашем корпусу забележен је само један пример ове генитивне конструкције, међутим, она се не реализује у примарном значењу, већ се њоме озна-

6 Код Павловића (2006: 69) присутни су и примери у којима се овом конструкцијом исказује аблативно значење (када овој конструкцији претходи директивна конструкција са истим лексичким експонентом).

7 Ово значење исказивало се конструкцијом оу + генитив до XV века, када јој је конструкција конь + генитив постала конкурентна. Иако се конструкцијом у + генитив може исказати значење 'бављења једног појма у сфери другог' и у савременом српском језику (Павловић 2006: 54–55), у нашем корпусу примери за ову конструкцију нису забележени.

чава примицање локализатору у генитиву (РЈАЗУ 1891: 935): Походн тамо нсподлТроє! (64).

нзъ + генитив. Предлог нзъ у својој семској структури има компоненту 'унутрашњост', тако да се генитивним конструкцијама са овим предлогом исказује значење аблативне интралокализације. Конструкција нзъ + *тенишив* јавља се искључиво у комбинацији са директивним глаголима: и гредѣше тлак' из мора (38); и нстрѣха нзъ гралд#а) (52); и нзъ вльче га вьнь нзъ окола (60); видѣхл оу снѣ гдѣ нздѣ нс Троє медведѣ а нзъ Грьке прасць (61); Я се Янцилешл скотн н(з) шатора свога и прободе Њкторѣ краля: (62). Како предлог нзъ има значење удаљавања из унутрашњости локализатора, примарна сврха локализатора је употреба њиховог унутрашњег простора⁸. У нашем корпусу локализатори се јављају у виду предмета са унутрашњим шупљинама (нзъ окола, н(з) шатора), дифузне материје (из мора) или дводимензионалних простора⁹ омеђених административним границама (нзъ гралд(а), нс Троє, нзъ Грьке).

съ + генитив. Генитивом са предлогом съ исказује се удаљавање од површине локализатора који поседује димензију висине. Ова конструкција јавља се у комбинацији са директивним глаголима: Поглемо и свльцело се соукнѣ (с) себе (40); и прободе Телемпона на дроугоу страну и врьже га долу с коня (52); и врьже га Мелн(ε)лаоушь ц(а)рь долу с парнжа (55); И прѣклони се Њкторѣ краля и дѣраше хельлм съ Дномедоуша (62); Ящнааааааааа Њкторовнкта оу море Пелл(ε)шно съ вносога торна (72).

отъ + генитив. За разлику од генитивних предлога нзъ и съ, предлог отъ „показује удаљавање од локализатора без импликације о којем делу локализатора се ради” (Пипер и др. 2005: 153). У позицији детерминисане предикације уз аблативну конструкцију отъ + *тенишив* јављају се директивни глаголи: И пробоудн се Ягоупа голдпога олтл сна своего (35); прѣде лнсть къ Менелаоушоу ц(а)роу олтл покранне. (44); Янцилешь олтлстоупн олтл колоудриць (51); И Янцилешь слышавъ то олтл Оурнкшиша олтлвръже олтл себѣ девнѣ роухо (52); И прѣде Янцилешь олтл рьванѣа (54); И бѣше тоу Янцилешь ороужанъ и скотн олтл свога шатора (62–63); и Янцилешь оуста олтл гроба съ гнѣвнымъ лнцемъ (73); И слышавъ то снлн Янцилешевъ Пнроушь одрѣ Полнкшеноу г(о)лп(о)гю олтл костн Њкторовелхл (73). Како је генитив са предлогом отъ општеаблативно синтаксичко средство, неспецификовано по позиционом критеријуму, може се срести у позицијама у којима се очекује нека друга аблативна конструкција. У неким примерима из нашег корпуса предлог отъ јавља

8 У нашем корпусу један пример одступа од овог правила ((н) нзвѣл(ε) соколл нанканоу и дноре внтѣзе и дрѣстехоу нз џ(н)огнхл странахл како днози жестоци и храбри внтѣзи. (56)). Предлог нзъ не очекује се у конструкцији са супстантивом страна, с обзиром на то да ова лексема у локализацији не учествује својом унутрашњошћу. У осталим примерима у *Роману о Троји* лексема страна јавља се у конструкцији са предлогом съ и обавезним детерминатором (с едне стране течаше велико море и з друге стране течаше рѣка, Шанктуш, а с треће стране бѣше луг трд' веле, а с четврте стране течаше море Пелешино, и с пету страну бѣше дол инѣин' (35)).

9 Локализатор се концептуализује као дводимензионални простор у случајевима када димензија висине не постоји или није релевантна. Дводимензионални простори у основи су тродимензионални, а утисак дводимензионалности стиче се променом положаја посматрача (Кликовац 2000: 79).

се уз локализаторе уз које се очекује аблативни предлог *нзъ* (*ѡтѣ сна, ѡтѣ покранне, ѡтѣ шатора, ѡтѣ гроба*) или аблативни предлог *съ* (*ѡтѣврѣже ѡтѣ сѣкъ дѣвнѣе роухо*)¹⁰. У појединим примерима генитив са овим предлогом забележен је у комбинацији са прилогом *далече*, што у конструкцију уноси обележје дисталности: *н ѡтѣнеси га днѡлг(ѡ) далче ѡтѣ град(а) тронскога* (36); *н ѡтѣнесе га н поврѣже га далеч(е) ѡтѣ града Троя.* (36); *дрѣжнѣе роуку ваше далече ѡтѣ мене* (73).

до + генитив. Генитивне конструкције са предлогом *до* представљају општеадлативно синтаксичко средство „инхерентно неспецификовано према позиционим параметрима”¹¹ (Павловић 2006: 105). Међутим, овим конструкцијама уз статичне глаголе може се исказати и локативност у простору. У нашем корпусу забележен је само један пример ове конструкције са адлативним значењем, у коме функцију локализатора има лична заменица: „И чо си пришьль до нѡл?” (42).

прѣма + генитив. У савременом српском језику предлог *према* комбинује се искључиво са дативом и локативом. Међутим, ситуација у старосрпском показује да се овај предлог могао комбиновати и са генитивом. У нашем корпусу генитивне конструкције са предлогом *прѣма* јављају се у комбинацији са директивним глаголима, а функцију локализатора радње имају супстантиви обележени с обзиром на критеријум 'живо' или личне заменице : *н нздѣ прѣма нѣга.* (42); *н нстрѣта нзъ град(а) (с) соуланцо(л) прѣма йнцнлѣша* (52); *да не погѣшь прѣма Менѣлоуша ц(а)ра* (55).

3.2. Спаџијални датив.¹² Под спаџијалним дативом подразумева се датив у функцији спаџијалог детерминатора „којим се реченична предикација одређује с обзиром на онај аспект просторног односа који подразумева усмереност објекта локализације ка локализатору-циљу без податка о томе да ли се локализатор-циљ и досеже” (Пипер и др. 2005: 190). У нашем корпусу забележене су дативне адлативне конструкције (слободни датив, датив са предлогом *къ*, датив са предлогом *прѣма* и датив са предлогом (*соу*)*прѡтивкъ*).

Ø + датив. Слободним дативом уз директивне глаголе у нашем корпусу ретко се исказује се адлативно спаџијално значење: *И прѡн-*

10 Драгин исту појаву уочава у језику култних списа из XVII века (2009: 13) и у Теодосијевом *Житију Пейтра Коришког* (2005: 40). Грковић Мејѡр (1993: 107–108) уочава ширење конструкције *отъ + ѣнишѣив* у семантичко поље конструкције *нзъ + ѣнишѣив* у језику *Псалтира*, док уз називе страна света, ова конструкција покрива значење конструкције *съ + ѣнишѣив*. Предлог *отъ* јавља се у контекстима где се очекује *нзъ* и у хагиографској књижевности (Грковић Мејѡр 2007а: 261).

11 Предлог *до* не носи податак о томе да ли је циљ у границама локализатора, или изван њих. „Предлог *ДО* упуђује да објекат локализације доспева у сферу локализатора, па је имплицирано обележје проксималности” (Антонић 2007: 36).

12 Б. Савић (2007: 824–828) у спаџијалном значњу бележи конкурентне дативне конструкције, беспредлошки датив и датив са предлогом *къ*. Код Павловића (2006: 89) забележен је слободни датив и датив са предлозима *къ* и *прѣма* у сфери адлативности. Павловић бележи и примере у којима се јављају хомоформни датив или локатив са предлогом *по* са значењем индирективности (2006: 25), перлативности (2006: 70) и адлативности (2006: 89) и датив/локатив са предлозима *прѣма* и *прѡтивкъ* са значењем индирективности (2006: 26).

де Оурикиншиъ Клантеиниѣ ц(а)р(н)ци и оузговорн: (48); И та слышавъ то прѣтекоѣхѣ кораблеѣмѣ и оуставиѣхѣ хн. (69).

къ + **датов.** У много већем броју примера адлативно значење исказано је конструкцијом къ + *гаѣив* уз директивне глаголе: И погоста къ пророчнцѣмѣ (38); и понде къ ѿ(т)цоу своѣмоу Прѣтѣмоушоу краню (41); прѣде листъ къ Мненѣлоушоу ц(а)роу (44); И погѣ къ Трою градоу (45); И прѣстоупи къ парѣжоу (51); и прѣдѣ къ шатороу Анцилешевоу (63); И сындоше ѣднѣ оурѣке грѣтци вѣси къ ѿрѣжню Анцилешевѣ и къ пепелоу (65–66).

прѣма + **датов.** У нашем корпусу ова конструкција јавља се само у комбинацији са аблативно префиксираним глаголима (походити, понти): Походи прѣма ѣктороу! (58); и пондѣ прѣма ѣктороу. (58); и понти хокю прѣма ѣктороу кралоу. (59). У функцији локализатора уз предлог прѣма забележена је само лексема ѣктор, што се може објаснити некадашњом синонимношћу са конструкцијом протнѣоу + *гаѣив*.

протнѣоу + **датов.** Конструкција протнѣоу + *гаѣив* у нашем корпусу јавља се у истим синтаксичким условима као и конструкција прѣма + *гаѣив*. Разлог томе је чињеница да су ове конструкције биле синонимне (Стојановић 2007: 409). Овим предлогом изриче се значење противности (РЈАЗУ 1937: 452–453): и нздѣ протнѣоу ѣктороу кралоу и протнѣ днѣзѣхѣ храбрѣхѣ тронскѣхѣ витезѣхѣ (53); и поаха протнѣоу ѣктороу (56); и пошьѣ протнѣоу ѣктороу кралоу. (57). У једном примеру забележен је предлог соупротнѣ у истом значењу: не смѣкѣ понти соупротнѣ ѣктороу (56).

3.3. Специјални акузатив.¹³ Специјалним акузативом исказује смештање у простор (специјална локализација) или одмеравање у простору (специјална квантификација) (Пипер и др. 2005: 212–216), односно место завршетка радње или место целог тока њене реализације (Ivić 1957–1958: 151). У нашем корпусу забележени су примери специјалне локализације којом се исказује адлативно значење и то: непосредна локализација (акузатив са предлозима оу и на)¹⁴ и посредна локализација (акузатив са предлозима прѣд, подѣ и надѣ)¹⁵.

оу + **акузатив.** Акузативом са предлогом оу уз директивне глаголе исказује се инклузивна адлативност, код које је циљ унутрашњост ло-

13 Код Савић (2007: 834–838), акузатив са просторним значењем јавља се са предлозима на, прѣд, прѣз и оу. Код Павловића акузативне конструкције могу имати перлативно значење (са предлозима (с)крозѣ, прѣзѣ, оузѣ и низѣ (инклузивна перлативност) и цнѣю и цѣгю (ексклузивна перлативност) (2006: 70)) или адлативно значење (са предлозима оу и на (инклузивна адлативност) и прѣдѣ, за, подѣ, надѣ и цѣгю (ексклузивна адлативност) (2006: 89)).

14 Грковић Мејѣор (1993: 111–113) примећује да се у овом значењу првобитно јављале конструкције вѣ/на + *локаѣив*. Ову појаву објашњава чињеницом да ја пажња првобитно била усмерена на резултат кретања, да би се временом фокус пажње пренео на само кретање, тј. динамички моменат. Стојановић (2012: 230–237) примећује тенденцију ширења акузатива са овим предлозима и уз глаголе мировања у језику *Пашиѣровскихѣ исѣрава* у периоду од XVII од XIX века. Формално разликовање семантичке опозиције *индирективности ~ адлативности* Павловић (2010: 361–364) објашњава утицајем романског говорног супстрата.

15 Иста група предлога (као и предлог цѣгю) може се јавити у комбинацији са инструменталом ако је наглашен статички моменат радње. Стојановић (2012: 237–242) истиче да је уплив акузатива у семантичко поље инструментала у старосрпској писмености мање присутан од уплива акузатива у семантичко поље локатива.

кализатора. У нашем корпусу конструкција *оу* + *акузатив* представља најчешћу конструкцију за исказивање адлативног значења. И пондоше трі пророчнице *оу* овошннице Пелеоушевѣ (39); и повѣдѣ(ѣ) га *оу* Трою *оу* палатоу свою. (41); пришьль съдѣ *оу* твон дворѣ (42); И оузврати се ц(а)рь оузопеть *оу* Пагажю. (45); И придѣ(н) въ цр(ь)ковѣ Певоуша блѣга (64); и всипаше пепелѣ *оу* златѣ кръчалж(ь)ць (65); и оулезе *оу* онн колнѣ (71); и връже га *оу* морѣ. (74). Како се акузативом са предлогом *оу* обележава приближавање унутрашњости локализатора с податком о досезању циља, локализатор мора поседовати унутрашњи простор који учествује у локализацији. У нашем корпусу функцију локализатора најчешће имају грађевине (*оу* дворѣ, въ цр(ь)ковѣ, *оу* палатоу, *оу* колнѣ¹⁶), дводимензионални простори омеђени вештачким границама (*оу* овошннице) или административним границама (*оу* Пагажю, *оу* Трою), дифузна материја (*оу* морѣ) и предмети са унутрашњим шупљинама (*оу* кръчалж(ь)ць). У неким примерима функцију објекта локализације имају лексеме са семантичком компонентом 'људско', док се у функцији локализатора налази одређена група људи: и призва все пророчнице *оу* свате (38); И понде фкторѣ *оу* грѣчкоу конскоу (57). Одступање од правила комбиновања предлога *оу* са унутрашњошћу локализатора забележено је у примерима са лексемом *оток*¹⁷: и прѣндоше *оу* нѣкы отокѣ нденелѣ йвнла ѿлѣбонкѣ. (46); и прѣсташе *оу* отокѣ Полннещора краля (74).

У једној групи примера на месту где се очекује акузатив забележен је локатив, међутим овакви примери су ретки¹⁸: и понде къ ѿ(т)цоу своелѣу Прѣцѣмоушоу краљу *оу* Трою градоу. (41); и оулезе оуноутра *оу* Трою гр(а)дѣоу (50); и привѣдѣ хн *оу* грѣтъкон концѣ с вѣлнкомѣ чѣстыю и славомѣ многоу (50). Иако је ова појава била обична у старословенском језику, Павловић (2006: 92–93) износи хипотезу да је ова појава последица српско-романске језичке интерференције, посебно карактеристичне за Дубровник.

на + **акузатив**. Конструкцијом *на* + *акузатив* уз директивне глаголе такође се исказује инклузивна адлативност. Дистрибуција предлога *оу* и *на* зависи од дела локализатора који учествује у локализацији радње: док је код предлога *оу* циљ унутрашњост локализатора, код предлога *на* циљ је површина локализатора¹⁹. У нашем корпусу у комбинацији са предлогом *на* забележени примери локализације на горњој површини локализатора: и полѣ(о)жн роукоу свою на шнтѣ (51); и полѣ(о)жн роу(к)л(о)у на радѣ югово (51); и Потроколоушь оружѣ се и оуствѣдѣ(ѣ) на парѣжа (58). У неколико примера улогу локализатора имају простори великих димензија, који се концептуализују као отворени простори који читавом својом површи-

16 Лексемом *колнѣ* не означава се животиња, већ тип грађевине.

17 Лексеме којима се означава неки тип копна концептуализују се као носитељи, па се стога очекују у комбинацији са предлогом *на*. У нашем корпусу забележени су и примери овога типа: пригода се прити на едан' оток' лѣп' (35).

18 Ова појава присутна је и изван категорије специјалности. Рингхаим (1951: 165) уочава да се поред очекиваног акузатива у примерима типа *ѿо си се оу црно роухо, ѿбѣлкаа се не хошоу оу свѣтло роухо, ѿблещи ѿблеще се оу ѿрѣжѣ, ѿбѣлѣ (л#ѣ)...* *оу* ѿрѣжѣ, у једном примеру бележи локатив *ѿблѣ се оу нелѣ*.

19 Горња површина локализатора чешће учествује у локализацији од вертикалне бочне површине (Пипер и др. 2005: 213).

ном учествују у локализацији: роді главню и сонан се глава оузнесе lcl(ε) на н(ε)бо (35); (н) нзлѣтеше нскрѣ ωtl ннє н падоше на Трою. (35); ндѣхоу съ ωтцѣмъ пастирѣмъ на полє. (37). Међутим, у највећем броју забележених примера уз значење адлативности имплицира се и „значење 'насилна намера' носиоца кретања према именованом оријентуру” (Pavlović 2006: 95): и поге на конскоу (44); ѧ се грѣтѣсн коравлы грѣдоу на Трою (47); и повѣде га на Телелдлпона соулѣтїкїа (52); погоста на нерьлелѣжскы градл. (52); И ωтоуlдl(оу) пондоlхl на Рыжоуша кралl#а) и ннговоу дроужноу (70). У примерима у којима функцију локализатора имају лексема типа кон и рѣванїє, просторно значење комбинује се са циљним: не хотѣше ннглдл на рѣванїю понти. (55); И понде ѣкторь на кон (62).

У ретким примерима на месту где се очекује акузатив са предлогом на забележен је локатив: тѣдн Парнжѣ ѧл(ε)ѣ(а)нлдрь проливаше чрѣлено внно на столѣ (43); И слнша то, како грѣдл(ѣ)та два ц(а)ра на Трою градоу (45–46); И вратнше се Грѣцї на становѣлхl свонлхl. (49); и посадї ю на гробѣ ѧнцнлешевѣ (73). Ова појава може се третирати са једне стране као „траг општег специјалног значења прасловенског локатива” (Павловић 2006: 96), али и као последица српско-романске језичке интерференције.

мнц + акузатив. Предлогом мнц показује се да је место локализације спољашњост локализатора, тј. да се локализатор 'пролази' (Даничић 1858: 461). Конструкција мнц + акузатив не може се комбиновати са индирективним глаголом, нити може идентификовати аблативну или адлативну тачку усмерености. Према томе, ова конструкција је перлативно маркирана (Павловић 2006: 81). У нашем корпусу забележен је само један пример ове конструкције: И мнцоуше мнцо гробѣ ѧнцнлешевл (73).

прѣд + акузатив. Предлог прѣд у комбинацији са акузативом и глаголом који носи обележје директивности учествује у посредној локализацији, тј. „циљ је ван граница идентификованог локализатора” (Пипер и др. 2005: 214), а као оријентир јавља се предња страна локализатора. Према томе, овом конструкцијом исказује се антелокациона адлативност, у нашем корпусу у готово свим примерима лексикализована „ознакама носилаца ауторитета” (Павловић 2006: 112): И стаста се все трї пророчнїце прѣдл Юпнтера бога (39); ноу пондетl(ε) прѣдл Парнжа пастиревнїкїа, ωнѣ хокїе вадмь соуднїтн. (39–40); и прнвелдl(ε) га прѣдл ωба ц(а)ра (46); И прїнде прѣдл ц(а)ра ѧгаменона оурнкшншѣ (47). Само у једном примеру функцију локализатора нема лексема са семантичким обележјем 'живо': и прїнде прѣдл ложннцоу Прѣдцоушевѣ и злдлѣхнѣ. (60).

У ретким случајевима уз директивне глаголе са овим предлогом јавља се инструментал. У нашем корпусу забележен је пример у коме се са предлогом прѣд напореда јављају акузатив и инструментал ѧ се прїнвелдl#ε) ѧнцкшѣ оурнкшнша прѣдл ѧгаменона ц(а)ра и прѣдл Мелнl#ε)лаоушелл ц(а)ромь: (46). Формално нарушавање семантичке опозиције индирективност~адлативност региструје се у актима западних канцеларија.

подѣ + акузатив. Конструкција подѣ + акузатив у комбинацији са директивним глаголима учествује у посредној локализацији. Притом се као оријентир по правилу појављује доња страна локализатора. Ме-

ђутим, у једном од секундарних значења, овај предлог може имати и значење других предлога „do, kod, pred, u, za” (РЈАЗУ 1928: 194), што потврђује и наш корпус: И прїде поџа Трою (41); и прнста поџа дворь Шенеллоушевь. (42); и понести хокю свою главоу поџа тронїскы граџа. (59); И поџа неговь граџа нзлезоше г(о)лсп(о)гїе плачюкє се (74).

У нашем корпусу забележен је и продор инструментала у сферу акузатива: и пода свою хкєрь Фурнкшншоу повести ю поџа Троєџа. (48). Ову појаву Павловић (2006: 110–111) тумачи као одјек старијег стања, када се предлошки инструментал комбиновао и са директивним глаголима.

надь + **акузатив**. Конструкција надь + *акузатив* и конструкција подь + *акузатив* формирају бинарну опозицију „по критеријуму *суфра-локализација* ~ *сублокализација*” (Pavlović 2006: 108). Код предлога надь као оријентир јавља се горња страна локализатора: и повеџа#є ю наџа гробь Янцнлешевџа (73).

3.4. Спацијални инструментал.²⁰ Спацијални инструментал је инструментал у функцији спацијалног детерминатора којим се исказује непосредна просторна локализација или посредна просторна локализација (Пипер и др. 2005: 248–249). У нашем корпусу забележени су примери непосредне локализације уз директивне глаголе (слободни инструментал), као и примери посредне просторне локализације, која се остварује у два вида: као неодређена посредна просторна локализација (инструментал са предлогом џегю) и као одређена посредна просторна локализација (инструментал са предлозима прѣдь, за, подь и надь). М. Ивић просторни инструментал са предлогом назива оријентационом падежном категоријом јер се њиме обележава „познати објекат помоћу кога се оријентишемо у погледу места вршења радње” (Ивић 1957–1958: 149–150).

Ø + инструментал. Ова конструкција неутрална је према опозицији *инструментал* ~ *ареалокализација* (Павловић 2006: 76). У нашем корпусу јавља се само у комбинацији са директивним глаголом понти, а у функцији локализатора у сваком од примера јавља се лексема домь: понде грѣчїска вонска домоџа. (71); и грѣцн направнше кораблє понти домоџа. (73).

џегю + **инструментал**. Инструментал са предлогом џегю указује да је „место локализације спољашњост која је у контакту са више локализатора, по правилу, исте врсте или више делова истог локализатора, без податка о томе које су стране локализатора у питању” (Пипер и др. 2005: 249). Према томе, супстантив у функцији локализатора јавља се у множинском облику. У нашем корпусу конструкција џегю + *инструментал* јавља се искључиво уз недирективне глаголе²¹: И оузврати се вкторь краџа оу Трою и џегю ннцн вѣ прѣдогы Юпитер в(о)гь. (53); и џегю вонскаџн стоџаоу (60).

20 Савић (2007: 840–841) уз спацијални инструментал бележи предлоге џегю, надь и прѣдь. Код Павловића слободни инструментал и инструментал са предлогом џегю јављају се у значењу индирективности (2006: 25–26) и перлативности (2006: 70). Уз инструментал Павловић (2006: 26) у значењу индирективности бележи и предлоге прѣдь, за, подь, надь и џегю.

21 Павловић (2006: 86–88) наводи и примере у којима се ова конструкција јавља уз директивне глаголе исказујући интерлокационо перлативно значење, истичући да се инструментал са

У једном примеру забележен је продор акузатива у сферу инструментала: *кошомь доудростноиџи догла бы свадоу сътворити цегю сватове.* (39). У XIII веку ова појава била је честа у дубровачкој канцеларији, да би се касније спорадично јављала и у ширем српском језичком простору (Павловић 2006: 49).

прѣдъ + инструментал. Предлогом *прѣдъ* указује се да је место локализације спољашњост локализатора, а позиција објекта локализације одмерена је према предњој страни локализатора (Пипер и др. 249–250). Индирективно *прѣдъ + инструментал* по правилу је лексикализовано супстантивнима са семантичком компонентом 'људско'²²: *И прободе га на другоу страну Парижъ пастиревникѣ прѣди Яньпритешелѣ краиѣиѣи.* (37); *и пиша-ше бѣлыиѣи прѣстоиѣи свонѣи на столѣ прѣдъ ѣленѣиѣи ц(а)р(о)иѣиѣи* (43); *и поклекноуѣвъ прѣди Ягаменѣиѣи ц(а)р(о)иѣиѣи* (47). Међутим, у нашем корпусу забележени су и примери у којима функцију локализатора имају предмети: *Да рѣцете га оухватити!#н*) и поставете га прѣдъ црѣталѣиѣи! (46). „Кто се былѣ#т) г(о)лподѣлскы оуздѣлѣхъ оуздѣлѣхноуѣвъ прѣди доволѣиѣи ложницѣиѣи?“ (61).

за + инструментал. Инструментал са предлогом *за* и инструментал са предлогом *прѣдъ* формирају бинарну опозицију постлокализација ~ антелокализација (Павловић 2006: 45), према томе, предлог *за* указује да је место локализације спољашњост локализатора, с тим што је позиција објекта локализације одмерена према задњој страни локализатора. У нашем корпусу конструкција *за + инструментал* јавља се уз динамичне глаголе, а функцију локализатора имају именице са семантичком компонентом 'људско': *радъ ксѣиѣи понти за током.* (44); *И потѣиѣи прѣидѣ листвѣ за Мненѣлоушѣиѣи ц(а)р(о)иѣиѣи*²³ (45).

подъ + инструментал. Предлогом *подъ* такође се указује да је место локализације спољашњост локализатора, при чему је позиција објекта локализације одмерена према доњој страни локализатора. Ова конструкција у нашем корпусу јавља се уз глаголе са обележјем индирективности: *и лежаше оуриксиншѣ оурвалѣиѣи подѣ конѣиѣи оу калоу* (49); *ерѣ не можеѣи стати поѣди пазоухѣиѣи стрѣлѣиѣиѣиѣи шоуѣиѣи оуриксиншѣ* (67).

надъ + инструментал. Конструнција *надъ + инструментал* јавља се у истим синтаксичким условима као и конструкција *подъ + инструментал*, с тим што је позиција објекта локализације одмерена према горњој страни локализатора. Дакле, ове две конструкције конфронтране су према критеријуму супралокализација ~ сублокализација (Павловић 2006: 41). У готово свим примерима у нашем корпусу инструментал са предлогом *надъ* јавља се са егзистенцијалним глаголом: *и беше камѣиѣиѣи наѣди врати тронскыиѣиѣи#ы*) (72); „Докле си камѣиѣиѣи наѣди тронскыиѣиѣи#ы) враты, доѣти#о)ле да се Трои не оузме“. (72); *Я се Пироуѣиѣиѣи посѣте Полнкшеноу наѣди гровокѣиѣи Янциѣешевѣиѣи.* (74).

предлогом *цегю* повукао из сфере директивности у корист акузатива са предлогом *цегю*.

22 У овом случају управна предикација не детерминише се само специјално, већ и ситуативно (Павловић 2006: 45).

23 У овом примеру конструкција *за + инструментал* може се посматрати и као темпорална са значењем постериорности.

3.5. Спацијални локатив²⁴. Спацијални локатив је локатив у фунцкији спацијалног детерминатора. Ивић (1957–1958: 155) локатив назива локационом категоријом пошто се њиме обележава директно смештање радње у границама датог објекта²⁵. У нашем корпусу локативом се исказује непосредна просторна локализација (локатив са предлозима оу и на), непосредна просторна локализација с обележјем простирања по површини локализатора (локатив са предлогом по) и посредна просторна локализација (локатив са предлогом прн).

оу + **локатив**. Локатив са предлогом оу комбинује се са глаголима који носе обележје недирективности. Предлог оу указује да је место локализације унутрашњост локализатора: Радъ ю сьлѣл поставити(н) оу тронскон палатѣ (43); кѣл(т) оу налѣ много златѣ(а) н бысера оу ѣднолѣ Трою гр(а)лдоу (43); Н въ оно врѣме бѣше оу Грыцѣлѣ едннь моудрь чл(о)в(ѣ)къ (45); н лежаше оу рнкшншь оу рвалнѣ подь конѣлѣ оу калоу (49); Н доклѣ ѣ ѣлѣноушь Прѣямомеыкѣлѣ оу велноклѣ торноу, дотолѣ Трою не можете оу зѣтн. (49); напон мьлѣл свон оу кръвн моен (61); н скрн се Парнѣлѣ Ал(е)ѣ(а)ндѣрѣ 8 таннелѣ солтарн (65); Н сьнндоше лѣ(е) оу рсове [...] къ пепелоу кон белш(е) оу сѣлѣ оу златолѣ кръчалѣцѣоу (65–66); бѣлѣл оу коню (72); Н тронске гр(о)лѣпе прнбегачоу къ нконлѣл свонлѣ оу цр(ь)квн (72). У нашем корпусу фунцкију локализатора имају административно-политичке јединице (оу Трою, оу Грыцѣлѣ, оу градѣ), грађевине и просторије (оу палатѣ, оу торноу, 8 солтарн, оу коню, оу цр(ь)квн), дифузна материја (оу калоу, оу кръвн), шупљи предмети (оу кръчалѣцѣоу). У фунцкији локализатора са предлогом оу по правилу јавља се и лексема сьн²⁶: н выдѣ въ снѣ видѣнѣ (35); видѣлѣ оу снѣ, гдѣлѣ нздѣлѣ нс Троѣ мѣдведѣ (61). Овај предлог јавља се и уз локализаторе са значењем писаних садржаја: н прннесе тѣчьцѣ лнсть н пншашѣ оу лнстоу: (45).

Уместо очекиваног локатива, у корпусу је забележен пример у коме се уз индирективни глагол јавља акузатив: Н ѣктолѣл кралѣл оу чинн велнкоу сьмрьлѣл оу грѣчѣскоу конскѣ (54). У осталим примерима у истим синтаксичким условима лексема конска је у локативу: н оу чинн велнкоу сьмрьлѣл оу грѣчѣскон консѣ, (60); 8 тьн д(ь)нѣ пролнѣ кръвь велнкоу оу грѣчѣкон консѣ. (62). Продор акузатива у субпоље идирективности у XIII веку својствен је актима са југозапада српске језичке територије, пре свега Дубровника. У XIV веку и почетком XV века, осим у Дубровнику, ова појава среће се и у осталим југозападним и западним канцеларијама. У источним канцеларијама српске језичке територије продор акузатива у субпоље индирективности представља маргиналну појаву (Павловић 2006: 29–34).

на + **локатив**. Конструкције на + *локашнв* и оу + *локашнв*, којима се исказује инклузивна индирективност формирају бинарну опозицију према критеријуму ареалокализација ~ интралокализација (Павловић

24 Код Савић (2007: 843–848) и Павловића (2006: 25–26) спацијални локатив се јавља уз исте предлоге као у нашем корпусу.

25 Притом га термилошки супротставља оријентационом инструменталу.

26 Овом лексемом означава се апстрактни простор који се концептуализује као материја, пошто је извршена основна фунцкија прототипичне материје (омогућава настајање или постојање садржаног објекта – објекта локализације) (Кликовац 2000: 102).

2006: 26). Дакле, предлог на упућује на горњу или вертикалну бочну површину локализатора. И посади га на еднојмl столѣ (43); и тоу понесе љ. ралнl на својемl цнтоу. (53); и хѣльмl свѣтlлога златl(а) не можетl на Зрнкшишева плѣшинвоп главѣ стати (68); и видѣ ю посѣтl(е)нноу на гробѣ Янцилешевѣ (73). Са предлогом на могу се јавити и локализатори који представљају узвишене терене или се налазе на њима: гдѣ беше распета палѣцра на брѣгоу мора (44). Предлог на може се јавити у конструкцији са лексемом место, када се њоме означава простор без податка о његовој омеђености²⁷. У том случају обавезно је навођење детерминатора: и извѣдѣвъ и оуби га на тојмl месте. (50). Лексема морѣ такође се може наћи у конструкцији са предлогом на. У том случају, локализација се преноси на место које се налази у близини мора²⁸: И би добра годнна на моры (73).

по + **локатив**. Локативом са предлогом по исказује се непосредна просторна локализација с обележјем простирања по површини локализатора. Ова конструкција маркирана је дифузношћу и неутралношћу према опозицији интралокализација-ареалокализација (Павловић 2006: 35). У нашем корпусу предлог по најчешће се јавља уз локализаторе у множини. У овом случају конструкција има значење расипања „по разним местима исте врсте” (Ивић 1951–1952: 178): И заповѣдѣ Менелаоушѣ ц(а)рь по всехѣ Грьцѣхl и по всехl странахѣ и землалхl и по всехl градовѣхl сlнѣнѣи консе коупнl(н) се на Трою. (45); И иска га Яакша Телмонылкl по мнозехl странахl и отоцѣхl (50); и м(о)ла lд(е) излдѣ по всехl становѣхѣ (53). Поред значења индирективности, у нашем корпусу забележени су и примери ове конструкције са адлативним значењем. У комбинацији са глаголима кретања конструкција по + *локатив* показује да је кретањем у више праваца захваћена цела површина локализатора: И понде по мороу (42); и влачи га по Трою и ве|сl(е)лшше lд(е). (58); Хоклsl ю повестн по всон (И)траци прѣмолжlноу кралицоу (73); и хоглхоу по брегоу мора. (74). Пошто су локатив и датив са предлогом по уз директивне глаголе најчешће били хомоформни, може се претпоставити да се дативом исказивала директивна дифузност, а локативом индирективна дифузност, међутим, ову тврдњу је тешко чињенично образложити с обзиром на то да је локатив истиснуо датив још у време старосрпске пословноправне писмености (Павловић 2006: 38–39).

прн + **локатив**. Локативом са предлогом прн исказује се значење посредне просторне локализације уз недирективне глаголе, тј. смештање одређеног појма у непосредну близину локализатора. Међутим, будући да се њоме указује на контакт између оријентира и локализатора, ова конструкција се само условно може сврстати међу ексклузивне спацијалне детерминаторе (Павловић 2006: 56–57). У нашем корпусу ова конструкција се ретко среће: И рѣтl(е) ю повргноутн оу пернволн Пелеоушевоу прн

27 Ако се ова лексема јави уз предлог оу, значење омеђеног простора је имплицирано.

28 У овом случају у просторни однос укључена је и семантичка категорија просторне квантификације, која подразумева да се „комплетна глаголска радња, у свим својим фазама, реализује у непосредној близини локализатора” (Арсенијевић 2003: 192).

стоу денцѣ. (39); и оузе с(н)на љктьрова и оузидръжа га при прьсехъ. (62); И поітомъ рѣч(ѣ) га полл(о)жнѣт(н) при крылѣх(ѣ) шатора Янцнлешѣва (63).

4. Закључак

Резултати спроведене анализе показују да се спацијалност у *Роману о Троји* исказује готово истим (предлошко)-падежним конструкцијама као и у другим текстовима који припадају нижем стилу српскословенског језика. Ова сличност огледа се, пре свега, у поређењу са језиком пословноправне писмености (Павловић 2006) и језиком законика (Савић 2007).

Анализа је показала да су у нашем корпусу најфреквентније адлативне конструкције, а међу њима највише ексцерпираних примера јавља се у акузативу са предлозима *оу* и *на* и дативу са предлогом *къ*. Мали број примера беспредлошког датива показује да постоји тенденција ка смењивању ове конструкције конструкцијом са предлогом *къ*. Исти је случај са другим текстовима који припадају нижем стилу (Савић 2007; Павловић 2006; Драгин 2009), али и са текстовима вишег стила (Драгин 2005; Грковић Мејџор 1993; 2007а). Када су у питању аблативне конструкције, приметна је тенденција ка ширењу општеаблативне конструкције *отъ + ѣнишив* у сфери где се уз генитив очекује неки предлог са спецификованим значењем (*нзъ* или *съ*). Ова тенденција приметна је и у анализи наведених текстова вишег и нижег стила. У сфери перлативности, у нашем корпусу забележена је само једна конструкција, тј. један пример инструментала са предлогом *инмо*. Слична је ситуација и са језиком законика (Савић 2007). Знатно већи број ових конструкција забележио је Павловић (2006). Када су посредни индирективне конструкције, анализа показује да највећи број примера чине локативне конструкције са предлозима *оу* и *на*.

У нашем корпусу нису забележена нека значења одређених конструкција којих има у пословноправној писмености (нпр. генитивне конструкције са предлозима *оу* и *къ* у аблативном значењу). Новина у односу на наведене текстове вишег и нижег стила јесте појава предлога *пологъ* уз генитив. Анализа је показала и да одређени предлози у нашем корпусу нису забележени у своме примарном значењу (предлог *испод* уз генитив и предлог *подъ* уз акузатив).

Наш корпус осликава једну од најкрупнијих промена у падежном систему у историји словенских језика. Та промена тиче се смењивања беспредлошких падежних конструкција предлошко-падежним конструкцијама у адвербијалној функцији. До ове промене долази услед чињенице да предлози на најразличитије начине конкретизују падежна значења (Стојановић 2003: 457–458). У нашем корпусу приметан је незнатан број примера са беспредлошким дативом и инструменталом. Друга битна појава коју осликава наш корпус јесте тенденција ка аналитизацији деклинације, спорадично недиференцирање опозиције директивност ~ индирективност, што у одређеним случајевима доводи до продирања акузатива у сферу локатива или инструментала и обрнуто.

Павловић објашњава ову појаву романским утицајем (2006), односно романским и германским утицајем (2007). Како Павловић (2006) запажа, ова појава је одлика западне канцеларије, па можемо потврдити хипотезу да је редактор текста припадао западној канцеларији српске језичке територије.

Извор

A. Ringheim, *Eine altserbische Trojasage*, Prague-Upsal: Imprimerie de l' état à Prague, 35–75.

Литература

Антонић 2007: И. Антонић, Синтакса и семантика предлога *до*, Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, L, Нови Сад, 31–45.

Арсенијевић 2003: Н. Арсенијевић, *Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I и II)*, прештампано из *Зборника Матице српске за филологију и лингвистику*, XLVI/1 и XLVII/2, Нови Сад: Матица српска.

Грковић Мејџор 1993: Ј. Грковић-Мејџор, *Језик „Псалтира“ из штампарије Црнојевића*, Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности.

Грковић Мејџор 2007а: Ј. Грковић-Мејџор, О синтаксичким одликама *Житија Св. Симеона* од Св. Саве, у: *Списи из историјске лингвистике*, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 259–275.

Грковић Мејџор 2007б: Ј. Грковић-Мејџор, Диглосија у старосрпској писмености, у: *Списи из историјске лингвистике*, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 443–459.

Даничић 1858: Ђ. Даничић, Србска синтакса. Део први, <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=2234&m=2#page/1/mode/2up>, 13.4.2019.

Драгин 2005: Н. Драгин, Синтаксичке одлике Теодосијевог *Житија Пејтра Коришког*, Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLVIII/1-2, Нови Сад, 35–51.

Драгин 2009: Н. Драгин, Синтаксичке одлике култних списа посвећених кнезу Стефану Штиљановићу, Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LII/2, Нови Сад, 7–26.

Ивић 1951–1952: М. Ивић, О предлогу *по* у српскохрватском језику, Београд: *Јужнословенски филолог*, XIX, св. 1–4, Београд, 173–212.

Ивић 1957–1958: М. Ивић, Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику, Београд: *Јужнословенски филолог*, XXII, св. 1–4, Београд, 141–166.

Кликовац 2000: D. Klikovac, *Semantika predloga: studija iz kognitivne lingvistike*, Beograd: Filološki fakultet, Beograd: Čigoja štampa.

Курешевић 2007: М. Курешевић, Функционална раслојеност српскословенског језика посматрана кроз употребу апсолутног датива, Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, L, Нови Сад, 429–449.

Курешевић 2016: М. Курешевић, *Слово о Александру Тројанском* из Григоровичевог зборника (XV в.): прилог познавању српскословенског језика нижег стила, у: *Теме*

језикословне у србистици кроз дијахронију и синхронију: зборник у част Љиљани Субитић, Нови Сад: Филозофски факултет, 159–172.

Маринковић 1986а: Р. Маринковић, Роман као књижевни род у средњовековној књижевности Јужних и Источних Словена, у: *Роман о Троји: Роман о Александру Великом*, Београд: Просвета, Београд: Српска књижевна задруга, 17–38.

Маринковић 1986б: Р. Маринковић, Јужнословенски Роман о Троји, у: *Роман о Троји: Роман о Александру Великом*, Београд: Просвета, Београд: Српска књижевна задруга, 195–260.

Маринковић 22007: Р. Маринковић, *Светородна господа српска: истраживања српске књижевности средњег века*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд: Чигоја штампа.

Павловић 1986: Д. Павловић, Роман у старој српској књижевности, у: *Роман о Троји: Роман о Александру Великом*, Београд: Просвета, Београд: Српска књижевна задруга, 9–16.

Павловић 2006: С. Павловић, *Детерминативни падежи у старосрпској пословноправној писмености*, Нови Сад: Матица српска.

Павловић 2007: С. Павловић, Дубровачко-бугарски уговор из 1253. године у светлу српско-романске језичке интерференције, у: *Probleme de filologie slav*, XV, Timi oara: Universitatea de Vest, 511–520.

Павловић 2010: С. Павловић, Романски утицаји на старосрпску синтаксу, Београд: *Јужнословенски филолоџ*, LXVI, Београд, 357–371.

Пипер 1997: Р. Piper, *Jezik i prostor*, Zemun: Biblioteka XX vek, Београд: Ћигоја Штампа.

Пипер и др. 2005: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синџакса савременог српског језика: првостепен реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београд: Београдска књига, Нови Сад: Матица српска.

РЈАЗУ 1880–1976: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Рингхаим 1951: А. Ringheim, *Eine altserbische Trojasage*, Prague-Upsal: Imprimerie de l' état à Prague.

Савић 2007: Б. Савић, Употреба падежа у *Душановом законику* (атонски, струшки и бистрички препис), Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, L, Нови Сад, 813–852.

Стојановић 2003: Ј. Стојановић, Падежне конструкције за изражавање просторних односа уз глаголе кретања у српском језику, Београд: *Српски језик*, VIII, бр. 1–2, Београд, 457–475.

Стојановић 2007: Ј. Стојановић, Мјесто предлога *према* у предлошкопадежном систему српског језика (у дијахронији и синхронији), Нови Сад: *Зборник Матице српске за славистику*, 71–72, Нови Сад, 405–415.

Стојановић 2012: Ј. Стојановић, Употреба предлошкопадежних конструкција са акузативом – локативом и инструменталом у значењу просторних односа у *Пашировским исправама*, у: *Наука и идентитет. Филолошке науке: зборник радова са Научног скупа (Пале, 21 – 22 мај 2011)*, Пале: Филозофски факултет, Пале: DiS Company, 229–244.

Толстој 2004: Н. Толстој, *Сјудује и чланци из историје српског књижевног језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Београд: Вукова задужбина, Нови Сад: Матица српска.

Aleksandra D. Rakić / CASES AND PREPOSITIONAL CASE STRUCTURES WITH SPATIAL MEANING IN *THE NOVEL ABOUT TROY*

Summary / The subject of this paper is the analysis of syntactic-semantic characteristics of case structures for expressing spatial meaning in *The novel about Troy*, with the aim of determining the inventory and frequency of certain structures. In this study the text of the novel from a Cyrillic manuscript of the Sofia National Library (No. 381, Proceedings 771) published by Allan Ringheim (1951) was used. Based on the analysis, it can be concluded that the spatiality in *The novel about Troy* is expressed by means of virtually identical constructions as in other texts written in the lower style of the Serbian recension of Old Slavonic language. Our corpus shows that two changes in the case system occurred in the history of the Serbian language: substitution of structures without preposition with prepositional case structures and reduction in the number of case structures.

Key words: Old Serbian language, syntax, cases, prepositional case structures, spatiality, The novel about Troy

Примљен: 17. априла 2020.

Прихваћен за штампу јуна 2020.